

At:

Huw Irranca-Davies AS, Cadeirydd y Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad

28 Medi 2021

Annwyl Huw Irranca-Davies MS

TRYDYDD ADRODDIAD BLYNYDDOL LLYWYDD TRIBIWNLYSOEDD CYMRU

Mae'n bleser gennyf anfon fy nhrydydd adroddiad blynyddol atoch fel Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru. Mae'r adroddiad yn ymwneud â'r cyfnod rhwng 1 Ebrill 2020 a 30 Ebrill 2021.

Mae'r adroddiad eleni yn canolbwyntio, yn benodol, ar faterion pwysig sy'n ymwneud â diwygio a sut mae'r Tribiwnlysoedd wedi delio â'r heriau sylweddol iawn a ddaeth yn sgil lledaeniad y Coronafeirws. Mae darlun gweddol glir wedi dod i'r amlwg o ran effeithiau'r pandemig ond nid yw hynny'n awgrymu nad oes angen ymchwil pellach ar ei effeithiau a sut mae'r Tribiwnlysoedd wedi ymateb. At hynny, mae'r pandemig wedi darparu sbardun ar gyfer asesiad manwl o sut y dylai'r Tribiwnlysoedd weithredu unwaith y bydd yr argyfwng wedi dod i ben.

Derbyniwch fy ymddiheuriadau am yr oedi wrth anfon yr adroddiad hwn atoch, yn anffodus roedd hwn yn oruchwyliaeth ar ein rhan.

Os oes unrhyw faterion yr hoffech gael eglurhad neu ragor o wybodaeth arnynt, mae croeso i chi gysylltu â mi neu Ms Rhian Davies-Rees, Pennaeth Uned Tribiwnlysoedd Cymru.

Yn gywir

Syr Wyn Williams
LLYWYDD TRIBIWNLYSOEDD CYMRU

Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru Trydydd Adroddiad Blynyddol 2020-2021

30 Ebrill 2021

Tribiwnlysoedd Cymru
Welsh Tribunals

Llywydd / President

Cynnwys

1.	Cyflwyniad	3
2.	Diweddariadau ar Adroddiadau Blynyddol Blaenorol	4
3.	Y Comisiwn ar Gyfiawnder yng Nghymru a Phrosiect Comisiwn y Gyfraith ar Dribiwnlysoedd yng Nghymru	8
4.	Effaith y coronafeirws	11
5.	Y blaenoriaethau ar gyfer 2021/22	15

1. Cyflwyniad

Dechreuais lunio fy Ail Adroddiad Blynyddol (a gyhoeddwyd ym mis Mehefin 2020 ond a ysgrifennwyd yn bennaf ym mis Mai) drwy esbonio bod lledaeniad y coronafeirws yn trawsnewid y swyddogaeth gyfiawnder yn y DU. Fodd bynnag, nid oeddwn yn rhagweld ym mis Mai 2020 y byddai'r hyn rydym bellach yn ei alw'n "pandemig" yn dal i gael cymaint o ddylanwad ar y broses o sicrhau cyfiawnder yn y DU flwyddyn yn ddiweddarach. Ond felly y mae, ac ymddengys yn amlwg y bydd y pandemig yn parhau i gael effaith sylweddol ar y swyddogaeth gyfiawnder dros y misoedd i ddod. Felly, mae'n anochel y bydd rhan fawr o'r adroddiad hwn yn canolbwyntio ar y ffordd mae Tribiwnlysoedd Cymru wedi ymdopi â'r tarfu a ddeilliodd yn anochel o fygythiad difrifol iawn y coronafeirws i iechyd y cyhoedd, a'r ffordd y maent yn parhau i addasu eu harferion a'u gweithdrefnau i ddiwallu anghenion holl ddefnyddwyr y Tribiwnlysoedd, eu haelodau a'r staff cymorth.

Fodd bynnag, yn gryno, mae aelodau'r tribiwnlysoedd a staff Uned Tribiwnlysoedd Cymru wedi dangos cadernid a hyblygrwydd gwych drwy gydol y flwyddyn ddiwethaf. Maent yn haeddu canmoliaeth fawr am eu hymrwymiad, eu parodrwydd i addasu i ffyrdd newydd o weithio, a'u natur benderfynol i sicrhau bod gwaith Tribiwnlysoedd Cymru wedi mynd rhagddo mor ddiraffferth â phosibl.

Roedd fy Adroddiad Blynyddol cyntaf yn cynnwys cryn dipyn o ddeunydd esboniadol am Ddeddf Cymru 2017, swydd Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru a'r prosesau a ddefnyddir i recriwtio a phenodi aelodau o'r Tribiwnlysoedd. Gobeithio y gellir maddau i mi am dybio bod y rhai a fydd yn darllen yr Adroddiad hwn bellach yn gwbl gyfarwydd â'r rhannau perthnasol o'r Ddeddf, swydd Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru a'r prosesau a ddefnyddir i recriwtio a phenodi aelodau o'r Tribiwnlysoedd. Ni fyddaf yn ailadrodd yr hyn a ysgrifennais yn fy adroddiad cyntaf.

Gallai hwn fod wedi bod yr adroddiad blynyddol olaf imi ei lunio. Mae fy llythyr penodi fel Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru yn nodi y daw fy nghyfnod yn y swydd i ben ar 13 Awst 2021. Roedd hynny'n anghyson braidd gan mai'r oedran ymddeol statudol i farnwyr yng Nghymru a Lloegr yw 70, a chyrhaeddais y garreg filltir honno ar 31 Mawrth 2021. Fodd bynnag, wrth arfer y pwerau a roddwyd arno gan adran 26 o Ddeddf Pensiynau Barnwrol ac Oedran Ymddeol 1993, estynnodd yr Arglwydd Brif Ustus fy mhenodiad i 31 Mawrth 2022. Cymerodd yr Arglwydd Brif Ustus y cam hwnnw ar ôl ymgynghori gyntaf â Phrif Weinidog Cymru a'r Arglwydd Ganghellor. Roeddwn yn falch o dderbyn y cynnig i estyn fy nghyfnod, ac rwy'n ddiolchgar i'r Arglwydd Brif Ustus, Prif Weinidog Cymru a'r Arglwydd Ganghellor am eu cefnogaeth drwy gydol fy nghyfnod yn y swydd. Un peth y mae'r estyniad yn ei olygu yw y bydd angen i mi lunio adroddiad blynyddol arall y flwyddyn nesaf!

Rwy'n siŵr y bydd darllenwyr yr adroddiad hwn yn gyfarwydd â'r tribiwnlysoedd a gaiff eu galw ar y cyd yn "Dribiwnlysoedd Cymru". Fodd bynnag, er mwyn osgoi unrhyw amheuaeth, rwyf wedi eu nodi fel y cyfeirir atynt yn Neddf Cymru, ynghyd â'r acronymau a ddefnyddir yn aml i adnabod pob tribiwnlys.

Mae adran 59 o Ddeddf Cymru 2017 yn diffinio'r term 'Tribiwnlys Cymru' i olygu:

- (a) Tribiwnlys Tir Amaethyddol Cymru ("TTA Cymru");
- (b) Tribiwnlys Adolygu Iechyd Meddwl Cymru ("TAIM Cymru");
- (c) pwyllgor asesu rhent a gyfansoddwyd yn unol ag Atodlen 10 i Ddeddf Rhenti 1977 (gan gynnwys tribiwnlys prisio lesdaliadau a thribiwnlys eiddo preswyl) ("TEP Cymru");
- (d) Tribiwnlys Anghenion Addysgol Arbennig Cymru ("TAAA Cymru");

- (e) tribiwnlys a gyfansoddwyd yn unol ag Atodlen 3 i Ddeddf Addysg 2005 (cofrestru arolygwyr yng Nghymru: apeliadau gwrandawiadau tribiwnlysoedd o dan adran 27);
- (f) Panel Dyfarnu Cymru (“PDC”);
- (g) Tribiwnlys y Gymraeg (“TyG”).

Gweinyddir Tribiwnlysoedd Cymru gan Uned Tribiwnlysoedd Cymru, sy'n rhan o'r gwasanaeth sifil sy'n cefnogi Llywodraeth Cymru ond sy'n ceisio bod yn annibynnol arni gymaint ag sy'n ymarferol bosibl, ac ymddangos felly.

Bydd ffurf yr adroddiad hwn yn debyg i adroddiad y llynedd. Byddaf yn rhoi gwybodaeth ffeithiol (diweddariad) am nifer yr achosion, recriwtio a phenodi, penodi aelodau o Dribiwnlysoedd Cymru i wasanaethau ar Dribiwnlysoedd Lloegr, neu i'r gwrthwyneb, Cyfarwyddydau Ymarfer, fy ngwaith ymgysylltu, trefniadau gwaith a chyllideb Uned Tribiwnlysoedd Cymru a'r defnydd o'r Gymraeg yn y Tribiwnlysoedd. Wedyn, byddaf yn ymdrin â'r Comisiwn ar Gyfiawnder yng Nghymru a phrosiect Comisiwn y Gyfraith ar Dribiwnlysoedd Cymru. Yn olaf, byddaf yn asesu effaith y pandemig ar waith Tribiwnlysoedd Cymru cyn nodi fy mlaenoriaethau ar gyfer 2021/22.

2. Diweddariadau ar Adroddiadau Blynyddol blaenorol

Mae'r Tabl isod yn nodi nifer y ceisiadau a dderbyniwyd gan Dribiwnlysoedd Cymru yn ystod y flwyddyn ariannol ddiwethaf.

Tabl 1: Nifer y ceisiadau fesul tribiwnlys ynghyd â chanran y cynnydd/gostyngiad

Tribiwnlys	Blwyddyn Ariannol 2018-2019	Blwyddyn Ariannol 2019-2020	Blwyddyn Ariannol 2020-2021	% y cynnydd/gostyngiad	Ceisiadau a broseswyd yn Gymraeg
TTA Cymru	29	22	13	-41	0
TAIM Cymru	2046	*1943	1790	-8	7
TEP	176	112	106	-5	0
TAAA Cymru	139	172	116	-34	1
PDC	2	2	4	+100	0
TyG	3	16	13	-35	12

*Yn hanesyddol, byddai data ar TAIM Cymru ar gyfer adroddiadau blynyddol yn cael eu hallgludo o nifer o ffynonellau (â llaw ac yn electronig). Yn 2019-20, cymerwyd y data ar nifer y ceisiadau a'r atgyfeiriadau a gafwyd o system rheoli cofnodion cwsmeriaid TAIM Cymru, gan ddileu'r risg o unrhyw wall dynol. O ganlyniad i'r newid hwn mewn dulliau adrodd, mae'n ymddangos fel pe bai nifer y ceisiadau a'r atgyfeiriadau at TAIM Cymru wedi lleihau, ond pe bai'r un fethodoleg wedi cael ei mabwysiadu mewn blynyddoedd blaenorol, mae'n debyg y byddai nifer y ceisiadau a'r atgyfeiriadau yn debyg i'r rhai dros y blynyddoedd diwethaf.

Ceir rhagor o wybodaeth am natur y gwaith a wnaed ac aelodaeth y tribiwnlysoedd yn eu hadroddiadau blynyddol unigol. Caiff pob adroddiad o'r fath ei gyhoeddi ar wefan pob tribiwnlys.

Ni fu unrhyw ymarferion i benodi aelodau o un tribiwnlys i wasanaethu ar dribiwnlys arall, h.y. ni chafodd unrhyw aelod o Dribiwnlys yng Nghymru ei awdurdodi i eistedd ar Dribiwnlys gwahanol yng Nghymru ac ni chafodd unrhyw aelodau o Dribiwnlysoedd Cymru eu hawdurdodi i eistedd ar Dribiwnlysoedd Lloegr, nac i'r gwrthwyneb. Fodd bynnag, gwnaed nifer o benodiadau newydd i Dribiwnlysoedd Cymru. Penodwyd tri pherson i TTA, sef dau ddirprwy gadeirydd ac un aelod lleyg. Penodwyd pum aelod lleyg i TAAA Cymru hefyd. Gwnaed pob un o'r penodiadau hyn yn dilyn cystadlaethau a drefnwyd gan y Comisiwn Penodiadau Barnwrol. Lanswyd cystadlaethau gan y Comisiwn hefyd er mwyn recriwtio aelodau cyfreithiol o TEP Cymru ac aelodau cyfreithiol, meddygol a lleyg o TAIM Cymru. Ni chwblhawyd yr ymarferion recriwtio hyn erbyn 30 Ebrill 2021. Nododd Llywyddion y ddau dribiwnlys fod niferoedd sylweddol o ymgeiswyr wedi enwebu eu hunain i'w penodi.

Mae'n werth nodi bod yr holl benodiadau cyfreithiol i Dribiwnlysoedd Cymru yn agored i ymarferwyr cyfreithiol sy'n ymarfer yng Nghymru yn ogystal â Lloegr. Yn ei hanfod, mae hynny am fod pob ymarferydd cyfreithiol yng Nghymru a Lloegr yn gymwys i ymarfer yn y ddwy wlad.

Yn ystod y flwyddyn, cafodd pedwar Cyfarwyddyd Ymarfer eu cymeradwyo gan Brif Weinidog Cymru yn unol ag adran 61 o Ddeddf Cymru 2017. Cafodd pob un o'r pedwar Cyfarwyddyd Ymarfer eu cyhoeddi ar y cyd gan Lywydd y Tribiwnlys dan sylw a minnau.

Ym mis Hydref 2020, cyhoeddodd Llywydd TAIM Cymru a minnau Gyfarwyddyd Ymarfer a oedd yn estyn cyfnod gweithredol y Cyfarwyddyd a gyhoeddwyd gennym ym mis Ebrill 2020 am gyfnod o chwe mis, h.y. tan fis Ebrill 2021. Prif ddiben y Cyfarwyddyd Ymarfer a gyhoeddwyd ym mis Ebrill 2020 oedd ategu'r newidiadau a wnaed i'r rheolau er mwyn darparu ar gyfer newidiadau posibl i arferion gweithio yn sgil y pandemig. Ym mis Hydref 2020, gwnaethom ei estyn am gyfnod o chwe mis yn wyneb y cynnydd difrifol iawn yn nifer yr achosion o'r coronafeirws ar y pryd. Daeth y Cyfarwyddyd Ymarfer i ben ym mis Ebrill 2021; gwnaethom benderfynu peidio ag estyn ei ddarpariaethau ymhellach am y rhesymau a nodir isod yn Adran 4.

Ym mis Mehefin 2020, cyhoeddodd Llywydd TAAA Cymru a minnau Gyfarwyddyd Ymarfer y nodwyd y dylai barhau mewn grym am chwe mis. Ni chyhoeddwyd y Cyfarwyddyd Ymarfer hwn o ganlyniad uniongyrchol i'r pandemig; fe'i cyhoeddwyd i hwyluso gwaith y Tribiwnlys i reoli'r dystiolaeth a gyflwynwyd ger ei fron. Ym mis Rhagfyr 2020, gwnaethom adolygu'r Cyfarwyddyd Ymarfer yng ngoleuni sylwadau a gafwyd gan awdurdodau addysg lleol. Ar 11 Rhagfyr 2020, gwnaethom gyhoeddi Cyfarwyddyd Ymarfer diwygiedig yn nodi y byddai'n parhau mewn grym am gyfnod o chwe mis ac y byddai'n cael ei adolygu tua diwedd y cyfnod.

Ym mis Mehefin 2020, cyhoeddodd Llywydd TEP Cymru a minnau Gyfarwyddyd Ymarfer am gyfnod o chwe mis. Diben y Cyfarwyddyd Ymarfer hwn oedd ateb yr heriau a wynebwyd gan y Tribiwnlys yn sgil y pandemig. Cafodd ei estyn am gyfnod o chwe mis arall yn dilyn adolygiad, a chaiff ei adolygu eto ar ôl i'r cyfnod hwnnw ddod i ben.

Drwy gydol y flwyddyn, rwyf wedi mynychu nifer o gyfarfodydd cyrff rwy'n aelod ohonynt (pob un ohonynt wedi'u cynnal o bell). Yn rhinwedd fy swydd fel Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru, rwy'n aelod o Fwrdd Gweithredol Barnwriaeth y Tribiwnlysoedd, y Cyngor Cyfiawnder Gweinyddol a Phwyllgor Cyngor Barnwyr Cymru, o dan gadeiryddiaeth yr Arglwydd Brif Ustus.

Barnwyr yn unig sy'n eistedd ar Fwrdd Gweithredol Barnwriaeth y Tribiwnlysoedd, ac mae'n cynnwys cynrychiolaeth o bob un o wledydd y Deyrnas Unedig. Mae'n fforwm pwysig iawn ar gyfer gwneud penderfyniadau barnwrol mewn perthynas â'r prosesau i'w mabwysiadu ym mhob un o dribiwnlysoedd y DU. Bu'n fforwm amhrisiadwy wrth drafod yr arferion gweithio y dylai Tribiwnlysoedd eu mabwysiadu er mwyn ystyried y cyfyngiadau a osodwyd i fynd i'r afael ag effaith y pandemig.

Mae'r Cyngor Cyfiawnder Gweinyddol hefyd yn gorff ar gyfer y DU. Mae ganddo aelodaeth eang, yn cynnwys barnwyr, cyfreithwyr academiaidd, academyddion mewn meysydd sy'n gysylltiedig â chyfiawnder a gweinyddwyr. Mae pennaeth Uned Tribiwnlysoedd Cymru, un o gynrychiolwyr Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru a minnau yn mynychu cyfarfodydd y Cyngor yn rheolaidd. Mae'r Cyngor yn darparu fforwm ar gyfer trafodaethau manwl am bynciau o ddiddordeb sy'n ymwneud â gweithdrefnau'r tribiwnlysoedd, yn ogystal â rhoi gwybodaeth fanwl am faterion cyfreithiol o sylwedd sy'n codi yn y tribiwnlysoedd.

Corff cynghori yw Pwyllgor Cyngor Barnwyr Cymru, sy'n hysbysu'r Arglwydd Brif Ustus am faterion sy'n berthnasol i Gymru. Mae ei aelodaeth yn cynnwys barnwyr ar bob lefel o ynadon llewg i'r Arglwydd Lloyd-Jones yn y Goruchaf Lys. Materion sy'n codi yn y llysoedd a'r tribiwnlysoedd yng Nghymru a Lloegr, sy'n cael eu gweinyddu gan Wasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM, a drafodir gan y Pwyllgor yn bennaf, wrth reswm, ond rwyf innau hefyd yn cyflwyno adroddiad iddo ym mhob cyfarfod ar bob mater pwysig sy'n berthnasol i Dribiwnlysoedd Cymru, sydd weithiau yn ysgogi cryn drafodaeth.

Mae pob un o'r cyrff hyn yn cyfarfod yn chwarterol ac mae aelodaeth pob un ohonynt yn sicrhau bod Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru mewn sefyllfa dda i gael y wybodaeth ddiweddaraf am bob datblygiad pwysig yn y tribiwnlysoedd sy'n bodoli ym mhob un o bedair gwlad y DU.

Rwy'n ymgynghori â Barnwyr Llywyddol Cymru yn ôl yr angen. Er enghraifft, yn gynharach eleni, ymgynghorais â nhw ar gynllunio ar gyfer olyniaeth mewn perthynas â swydd Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru a ph'un a ddylwn dderbyn y cynnig i estyn fy nghyfnod yn y swydd ai peidio.

Drwy gydol y flwyddyn, rwyf wedi cadeirio cyfarfodydd chwarterol arweinwyr barnwrol Tribiwnlysoedd Cymru. Y bwriad bob amser oedd i'r cyfarfodydd hyn roi'r cyfle i drafod materion o bryder i arweinwyr barnwrol tribiwnlysoedd unigol a/neu faterion o bryder i'r holl dribiwnlysoedd. Rwy'n gwbl sicr eu bod wedi llwyddo i gyflawni'r nod hwnnw. Mae'r cyfarfodydd hefyd yn gyfle i gael cyswllt uniongyrchol rhwng yr arweinwyr barnwrol fel grŵp ac uwch-aelodau o Uned Tribiwnlysoedd Cymru. Pan wyf wedi cael gwahoddiad, rwyf hefyd wedi mynychu cyfarfodydd a diwrnodau hyfforddi a drefnwyd gan dribiwnlysoedd unigol.

Ar 13 Gorffennaf 2020, ymddangosais fel tyst gerbron Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad y Senedd. Gofynnwyd sawl cwestiwn manwl imi a oedd yn gwneud i rywun feddwl yn ofalus. Wrth gwrs, mae fy atebion i'r gwahanol gwestiynau wedi'u cyhoeddi. Rwy'n ddiolchgar i'r Pwyllgor am y cyfle i ymddangos ger ei fron a chredaf yn gryf y dylai Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru wneud yr un peth ar gyfnodau priodol er mwyn esbonio'r Adroddiad Blynyddol ac ymhelaethu arno, yn ogystal ag ateb cwestiynau eraill sy'n berthnasol i waith y tribiwnlysoedd.

Ychydig fisoedd ar ôl i mi ymddangos gerbron y Pwyllgor, cafodd fy Ail Adroddiad Blynyddol ei drafod mewn sesiwn lawn o'r Senedd. Roedd y digwyddiad cyntaf hwn, heb amheuaeth, yn garreg filltir. Yn naturiol ddigon, nid oedd cyfraniadau'r aelodau wedi'u cyfyngu'n gul i gynnwys fy adroddiad. Roedd y drafodaeth yn amrywio'n fawr ynghylch materion yn ymwneud â chyfiawnder yng Nghymru.

Cynhaliwyd fy nghyfarfod blynyddol â Phrif Weinidog Cymru ar 6 Hydref 2020. Fel mewn blynyddoedd blaenorol, roedd y Cwnsler Cyffredinol a'i ysgrifennydd preifat hefyd yn bresennol gyda'r Prif Weinidog. Daeth Dirprwy Gyfarwyddwr y Cyfansoddiad a Thriwlynsoedd Cymru ac arweinydd Uned Tribiwnlysoedd Cymru gyda mi.

Yn naturiol ddigon, effaith y pandemig ar waith y triwlynsoedd a drafodwyd yn bennaf. Fodd bynnag, gwnaethom hefyd drafod y posibilrwydd o benodi aelodau cyfreithiol cyflogedig llawn amser i TAIM Cymru, y Comisiwn ar Gyfiawnder yng Nghymru, prosiect Comisiwn y Gyfraith ar Driwlynsoedd Cymru, rôl Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru a chynllunio ar gyfer olyniaeth mewn perthynas â'r swydd honno.

Mae'n bleser gennyf nodi bod Prif Weinidog Cymru, yn dilyn ein cyfarfod, wedi cymeradwyo, mewn egwyddor, y cynnig i benodi dau aelod cyfreithiol cyflogedig i TAIM Cymru, yn ychwanegol at Lywydd y triwlynlys hwnnw (sydd hefyd yn aelod cyflogedig), a bod yr Arglwydd Ganghellor, fel yr awdurdod penodi, hefyd wedi cymeradwyo'r cynnig hwnnw. Fy mwriad i a Llywydd TAIM Cymru yw y bydd y broses recriwtio i benodi'r aelodau cyflogedig hynny, lle y bo'n bosibl, yn dechrau ym mlwyddyn ariannol 2021/2022.

Yn olaf, dylwn nodi fy mod wedi cael trafodaethau mynych â phennaeth Uned Tribiwnlysoedd Cymru, trafodaethau mwy achlysurol â gweision sifil eraill a, lle bo angen, cyfarfodydd â'r ddau gyfreithiwr yn Llywodraeth Cymru sydd â'r rôl benodol o roi cyngor cyfreithiol i mi, Uned Tribiwnlysoedd Cymru a, lle y bo angen, y triwlynsoedd unigol.

Ers dechrau'r flwyddyn ariannol, mae staff Uned Tribiwnlysoedd Cymru wedi bod yn gweithio gartref yn unol â chanllawiau Llywodraeth Cymru. Cafodd niferoedd bach o'r staff eu dynodi'n weithwyr allweddol er mwyn ymdrin â phost y swyddfeydd yn ôl yr angen. Er bod modd gwneud llawer iawn o waith y Tribiwnlysoedd yn electronig, caiff copïau caled o rai dogfennau eu hanfon i swyddfeydd o hyd. Rwy'n ddiolchgar iawn i'r unigolion sydd wedi gweithio mor hyblyg er mwyn cynnal holl wasanaethau'r triwlynsoedd er gwaethaf yr amgylchiadau anodd. Ymatebodd Uned Tribiwnlysoedd Cymru yn gyflym i ddod o hyd i ddulliau amgen o gynnal gwrandawiadau yn lle gwrandawiadau wyneb yn wyneb pan roddwyd y cyfyngiadau ar waith ym mis Mawrth y llynedd, fel y disgrifiais yn fy ail Adroddiad Blynyddol.

Roedd disgwyl i staff Uned Tribiwnlysoedd Cymru a oedd yn gweithio mewn swyddfeydd yn Llandrindod gael eu hadleoli i swyddfeydd wedi'u hadnewyddu yn adeilad presennol Cyngor Sir Powys erbyn diwedd 2020. Oherwydd y risgiau a wynebwyd yn sgil y cyfyngiadau, mae hyn wedi'i oedi tan fis Gorffennaf 2021.

Defnyddir swyddfeydd presennol Uned Tribiwnlysoedd Cymru fel pencadlys TAAA Cymru, TTA Cymru a PDC ac mae ystafell o faint digonol yno y gellir ei defnyddio i gynnal gwrandawiadau. Ni fydd ystafell benodol ar gyfer cynnal gwrandawiadau yn y swyddfeydd newydd ond ni fyddai'n briodol cynnal gwrandawiadau mewn adeilad y mae Cyngor Sir Powys yn berchen arno ac yn ei ddefnyddio'n rhannol beth bynnag, o ystyried y gall fod yn rhan o achosion unigol weithiau.

Bydd ystafelloedd cyfarfod yn y swyddfeydd newydd y gall aelodau'r triwlynsoedd eu defnyddio ar gyfer cyfarfodydd a digwyddiadau hyfforddi ac mae lle priodol ar gyfer staff Uned Tribiwnlysoedd Cymru. Ar ôl cwblhau'r broses symud, gwrandewir achosion a gyflwynir gerbron TAAA Cymru, TTA Cymru a PDC lle mae angen cynnal gwrandawiadau wyneb yn wyneb mewn lleoliadau sy'n diwallu anghenion y partïon ac aelodau'r triwlynsoedd.

Caiff y gyllideb ar gyfer Uned Tribiwnlysoedd Cymru ei phennu gan Lywodraeth Cymru.

Ym mlwyddyn ariannol 2020/2021, y dyraniad i Uned Tribiwnlysoedd Cymru oedd £4,148,000.00. Mae'r gyllideb yn cynnwys darpariaeth ar gyfer costau rhedeg triwlynsoedd a gweinyddol.

Cyfanswm y gwariant ar gyfer y flwyddyn oedd £3,565,246.00.

Mae'r tanwariant yn y flwyddyn ariannol hon yn cynrychioli tanwariant na welwyd ei debyg yn ystod fy nghyfnod yn y swydd. Hyd yma, bu gorwariant sylweddol ym mhob blwyddyn ariannol. Gellir priodoli'r gostyngiad mewn gwariant yn 2020/21 bron yn gyfan gwbl i'r newid o wrandawiadau wyneb yn wyneb i rai o bell. Nid oedd unrhyw gostau yn gysylltiedig â llogi ystafelloedd addas ar gyfer gwrandawiadau; nid oedd fawr ddim costau teithio i'w talu i aelodau a staff tribiwnlysoedd.

Drwy reolaeth ariannol llym yn ystod misoedd cyntaf y flwyddyn ariannol llwyddwyd i adennill cyllid sylweddol i'r cronfeydd Canolog ar ddechrau 2021.

Mae pob Tribiwnlys yn parhau i gynnig gwasanaeth Cymraeg llawn i'w ddefnyddwyr yn unol â'r dyletswyddau a osodwyd gan yr hysbysiaid cydymffurfio a gyflwynwyd gan Gomisiynydd y Gymraeg mewn perthynas â Safonau'r Gymraeg.

Er nad yw PDC yn ddarostyngedig i'r Safonau, mae'n gweithredu yn unol â'r tribiwnlysoedd eraill ac nid yw'n trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg. Ym mhob un o'm hadroddiadau blaenorol, rhagfynegais ei bod yn debygol y byddai PDC yn dod yn ddarostyngedig i'r Safonau, ond nid yw hynny wedi digwydd eto. Serch hynny, disgwylir y bydd hyn yn digwydd yn y dyfodol agos.

Mae nifer y bobl sy'n manteisio ar y gwasanaeth Cymraeg yn parhau i fod yn isel. Mae Tabl 1 isod yn dangos i'r Gymraeg gael ei defnyddio mewn 20 o achosion ar draws holl Dribiwnlysoedd Cymru yn ystod 2020/21.

3. Y Comisiwn ar Gyfiawnder yng Nghymru a phrosiect Comisiwn y Gyfraith ar Dribiwnlysoedd Cymru

Yn adroddiad blynyddol y llynedd, tynnais sylw at dri argymhelliad gan y Comisiwn ar Gyfiawnder yng Nghymru a oedd yn ymwneud yn uniongyrchol â Thribiwnlysoedd Cymru, swydd Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru a'r cymorth gweinyddol a roddir i'r Tribiwnlysoedd a'r Llywydd gan Uned Tribiwnlysoedd Cymru. Mae'n debyg y bydd y darlennydd yn ymwybodol fy mod i yn un o'r Comisiynwyr. Er hwylustod, nodais yr argymhellion hynny eto ynghyd â'm sylwadau diweddaraf.

Mae **Argymhelliad 22** yn darparu y "Dylai'r llysoedd a'r tribiwnlysoedd sy'n dyfarnu ar anghydfodau ym meysydd cyfraith sifil a gweinyddol fod o dan un system unedig yng Nghymru".

Er nad yw'r adroddiad yn dweud hynny'n benodol, mae'n ymhlyg yn yr argymhelliad hwn mai dim ond os caiff y swyddogaeth gyfiawnder ei datganoli'n sylweddol i Gymru y gellir cyflawni hyn. Felly, byddai angen deddfwriaeth o sylwedd gan Senedd y DU er mwyn rhoi'r argymhelliad hwn ar waith. Nid wyf yn ymwybodol o unrhyw beth a fyddai'n awgrymu bod Senedd y DU yn ystyried deddfwriaeth o'r fath ar hyn o bryd.

Mae **Argymhelliad 25** yn darparu y "Dylai pob corff cyhoeddus, ombwdsmon a thribiwnlys arall a sefydlwyd o dan gyfraith Cymru neu gan Lywodraeth Cymru sy'n gwneud penderfyniadau barnwrol neu led-farnwrol ac nad yw'n cael ei oruchwylio gan Lywydd Tribiwnlysoedd Cymru gael ei ddwyn o dan oruchwyliaeth y Llywydd."

Mae **Argymhelliad 27** yn darparu y “Dylai Uned Tribiwnlysoedd Cymru fod yn annibynnol yn strwythurol ac y dylid defnyddio Tribiwnlysoedd Cymru i ddatrys anghydfodau ynglŷn â deddfwriaeth Gymreig yn y dyfodol.”

Mae'n bosibl y byddai'r ddau ddiwygiad hyn yn golygu bod angen rhywfaint o ddeddfwriaeth gan Senedd y DU neu fod angen diwygio deddfwriaeth a ddeddfwyd eisoes gan Senedd y DU o leiaf. Nod unrhyw ddeddfwriaeth newydd o'r fath a diwygiadau o'r fath a fyddai'n angenrheidiol er mwyn rhoi'r argymhellion ar waith fyddai hwyluso gwaith sefydliadau sydd eisoes yn bodoli ac sy'n gweithredu yng Nghymru yn unig. Wedi dweud hynny, nid wyf mewn unrhyw sefyllfa i farnu a fyddai gwrthwynebiad i'r ddeddfwriaeth angenrheidiol o fewn Senedd y DU neu gan bobl eraill ac ni fyddai'n briodol imi ddyfalu ynghylch materion o'r fath. Hyd y gwn i, nid oes unrhyw arwydd bod Senedd y DU yn ystyried deddfwriaeth yn ymwneud â'r materion hyn yn y dyfodol agos.

Fodd bynnag, mae argymhelliad 25 a rhan gyntaf argymhelliad 27 o fewn cwmpas prosiect Comisiwn y Gyfraith ar Dribiwnlysoedd Cymru i raddau helaeth. Comisiynwyd y prosiect hwn gan Lywodraeth Cymru ac mae wedi bod yn datblygu ers bron i flwyddyn erbyn hyn.

Mae'n amlwg o'r papur ymgynghori a gyhoeddwyd gan Gomisiwn y Gyfraith ym mis Rhagfyr 2020 bod y Comisiwn wedi cynnal asesiad manwl o nifer o gyrff allanol yng Nghymru er mwyn dod i gasgliad ynghylch p'un a ddylid eu categoreiddio'n dribiwnlysoedd ai peidio, ac, os felly, p'un a ddylid eu hychwanegu at y rhestr o Dribiwnlysoedd Cymru yn Neddf Cymru 2017 a/neu eu gwneud yn destun goruchwyliaeth gan Lywydd Tribiwnlysoedd Cymru. Mae'r Comisiwn yn argymhell dros dro y dylid cyfuno Tribiwnlysoedd presennol Cymru yn Dribiwnlys Haen Gyntaf ac y dylai Tribiwnlys Prisio Cymru fod yn rhan o'r Haen Gyntaf. At hynny, mae'r Comisiwn yn argymhell dros dro y dylid uno awdurdodaeth paneli apêl ar gyfer gwaharddiadau o ysgolion yn TAAA Cymru.

Mae papur ymgynghori'r Comisiwn hefyd wedi asesu'r angen i Uned Tribiwnlysoedd Cymru ddod yn strwythurol annibynnol ar Lywodraeth Cymru. Mae'r Comisiwn yn argymhell dros dro y dylai Uned Tribiwnlysoedd Cymru ddod yn adran anweinidogol. Os caiff argymhelliad o'r fath ei gynnal yn adroddiad terfynol Comisiwn y Gyfraith, a'i roi ar waith wedi hynny, ni all fod unrhyw amheuaeth y byddai Uned Tribiwnlysoedd Cymru yn dod yn strwythurol annibynnol ar Lywodraeth Cymru fel y rhagwelwyd gan y Comisiwn ar Gyfiawnder yng Nghymru. Yn fy marn i, mae rhesymeg Comisiwn y Gyfraith dros yr argymhelliad hwn yn gymhellol, ac nid wyf wedi celu fy marn y byddai datblygiad o'r fath yn fuddiol iawn i weithrediad ac annibyniaeth Tribiwnlysoedd Cymru.

Yn adroddiad y llynedd, nodais y gallai agweddau ar argymhellion 25 a 27 gynyddu gwaith rhai o Dribiwnlysoedd Cymru yn sylweddol iawn. Byddai hynny'n i'w briodoli'n arbennig i'r rhan honno o argymhelliad 27 sy'n nodi y dylai'r dribiwnlysoedd ddod yn fforwm ar gyfer datrys anghydfodau ynghylch deddfwriaeth Gymreig yn y dyfodol. Rwy'n dal i fod o'r farn honno i raddau helaeth. Mae gan y Senedd gymhwysedd deddfwriaethol ym meysydd iechyd, addysg, tai ac amaethyddiaeth. Os bydd Tribiwnlysoedd Cymru yn penderfynu ar yr holl anghydfodau sy'n deillio o ddeddfwriaeth yn y meysydd hyn o'r gyfraith yn y dyfodol, mae'n anochel y bydd cynnydd mawr yn llwyth gwaith y dribiwnlysoedd a goblygiadau amlwg ar y gyllideb a strwythur staffio Uned Tribiwnlysoedd Cymru.

Yn adroddiad y llynedd, mynegais hefyd y farn y byddai rôl Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru yn cael ei thrawsnewid pe bai argymhellion 25 a 27 yn cael eu rhoi ar waith. Nid oes angen i mi ymhelaethu ymhellach ar b'un a fyddai argymhellion Comisiwn y Gyfraith yn cael yr effaith honno, oherwydd yn ei bapur ymgynghori, mae Comisiwn y Gyfraith wedi gwneud nifer o argymhellion dros dro a fyddai, heb amheuaeth, yn cynyddu llwyth gwaith y Llywydd yn

sylweddol pe baent yn cael eu rhoi ar waith. Mae Comisiwn y Gyfraith yn argymhell dros dro y dylai'r Llywydd ddod yn awdurdod penodi ar gyfer holl aelodau Tribiwnlysoedd Cymru sydd o fewn cwmpas y Ddeddf ar hyn o bryd ac aelodau cyrff eraill a all ddod yn dribiwnlysoedd o dan y Ddeddf, y dylai ddod yn awdurdod disgyblu ar gyfer yr aelodau hynny, y dylai fod yn gyfrifol am ddyrannu categorïau gwaith i Siambrau gwahanol y strwythur Tribiwnlysoedd Haen Gyntaf newydd a grëwyd yng Nghymru, ac y dylai gadeirio Uned Tribiwnlysoedd Cymru annibynnol newydd a Phwyllgor Rheolau ar gyfer Tribiwnlysoedd Cymru.

Mae Comisiwn y Gyfraith hefyd yn argymhell dros dro y dylid creu dwy rôl farnwrol benodol ar gyfer Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru. Yn gyntaf, mae'n awgrymu y dylai fod hawl gan y Llywydd i eistedd ar unrhyw un o Dribiwnlysoedd Cymru. Er fy mod i (a'r Arglwydd Brif Ustus) bob amser wedi bod o'r farn y dylai fod hawl gan y Llywydd i eistedd ar y Tribiwnlysoedd, nid oes unrhyw ddarpariaeth statudol benodol i'r perwyl hwnnw. Yn ail, mae Comisiwn y Gyfraith yn awgrymu, pe bai Tribiwnlys Apêl ar wahân i Gymru yn cael ei greu, lle y gwrandewid ar yr holl apeliadau gan Dribiwnlysoedd Cymru, y dylai'r Llywydd fod yn aelod o'r Tribiwnlys Apêl hwnnw.

Rwy'n cefnogi'r holl argymhellion dros dro a wnaed gan Gomisiwn y Gyfraith mewn perthynas â swydd Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru.

Mae'r sail statudol dros swydd Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru i'w gweld yn adran 60 o Ddeddf Cymru 2017. Dylid nodi bod yr adran yn darparu'n benodol nad yw'r Llywydd yn awdurdod datganoledig Cymreig at ddibenion Deddf Llywodraeth Cymru 2006. Yn ddi-os, mae lle i drafod pa gorff deddfu (Senedd Cymru neu Senedd y DU) a ddylai gyflwyno unrhyw ddeddfwriaeth yn ymwneud â swydd y Llywydd y gall fod ei hangen i gyflawni argymhellion terfynol Comisiwn y Gyfraith. Mae rhywfaint o frys yn perthyn i'r mater hwn, oherwydd, yn fy marn i, mae cwmpas swydd y Llywydd yn elfen hollbwysig i'w hystyried wrth gynllunio ar gyfer fy olynydd, a'i recriwtio.

Ar hyn o bryd mae dau lwybr i benodi Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru.

Mae'r llwybr cyntaf yn rhagweld y byddai'r Llywydd yn cael ei benodi gan yr Arglwydd Brif Ustus o blith uwch-aelodau presennol ac ymddeoledig barnwriaeth Cymru a Lloegr. Mae'r Arglwydd Brif Ustus wedi'i rymuso i benodi'r Llywydd o blith y gronfa hon o ddarpar lywyddion yn dilyn "mynegiadau o ddiddordeb" ac ar ôl ymgynghori â Phrif Weinidog Cymru a'r Arglwydd Ganghellor .

Os na ddaw neb i'r amlwg drwy'r broses hon neu os bydd yr Arglwydd Brif Ustus yn penderfynu peidio â defnyddio'r broses hon, byddai'n penodi'r Llywydd yn dilyn cystadleuaeth a gynhaliwyd gan y Comisiwn Penodiadau Barnwrol ac ar ôl ymgynghori â Phrif Weinidog Cymru a'r Arglwydd Ganghellor (Llwybr 2).

Mae Paragraff 3 o Atodlen 5 i Ddeddf Cymru 2017 yn darparu bod unigolyn yn gymwys i gael ei ddethol os yw wedi cymhwyso'n fargyfreithiwr ers saith mlynedd o leiaf. Nid yw'r ddarpariaeth hon yn anarferol; defnyddir yr un meini prawf gofynnol ar gyfer penodiadau i'r Uchel Lys a llawer o swyddi barnwrol eraill. Fodd bynnag, dyma'r meini prawf gofynnol sylfaenol.

Yn ymarferol, byddwn yn disgwyl mai nod unrhyw ymgyrch recriwtio fyddai dod o hyd i'r ymgeiswyr gorau posibl. Mae'n rhaid bod dadl gref dros ddisgrifio'r swydd er mwyn denu ymgeiswyr a fyddai'n meddu ar y priodweddau sydd eu hangen i gael eu penodi i'r Uchel Lys ond sydd wedi penderfynu, am ba reswm bynnag, nad ydynt am gystadlu am swydd farnwrol gyflogedig llawn amser.

Hyd yn oed ar ôl ystyried y llwyth gwaith cynyddol pe bai argymhellion dros dro Comisiwn y Gyfraith yn dwyn ffrwyth, mae'n annhebygol iawn y bydd Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru yn benodiad llawn amser cyflogedig am sawl blwyddyn i ddod. Mae'n debygol mai swydd a delir drwy ffioedd fydd hon am sawl blwyddyn eto. Yn unol â hynny, gall swydd y Llywydd fod yn ddeniadol i'r rhai sydd wedi'u penodi'n Ddirprwy Farnwyr yr Uchel Lys neu'r rhai sy'n dyheu am gael eu penodi i'r swydd ohono.

Yn amlwg, os defnyddir Llwybr 2 i benodi fy olynnydd, bydd angen pennu'r meini prawf ychwanegol priodol ar gyfer dethol yn ofalus os bydd cronfa eang ac amrywiol o ymgeiswyr sydd â'r gallu gofynnol.

Er mwyn rhoi rhywfaint o arweiniad o ran gofynion y rôl ar hyn o bryd, fel Barnwr Uchel Lys sydd wedi ymddeol, mae dyletswydd arnaf o dan Ddeddf 2017 i neilltuo'r hyn sy'n cyfateb i 20 diwrnod gwaith y flwyddyn i'r Llywyddiaeth o leiaf ac, yn ymarferol hyd yma, bu angen imi neilltuo'r hyn sy'n cyfateb i 25 i 30 diwrnod y flwyddyn i'r rôl (er bod y gwaith i'w gyflawni wedi'i rannu mewn ffordd sy'n golygu fy mod yn treulio rhan o sawl diwrnod yn ei wneud y rhan fwyaf o wythnosau). Os caiff holl argymhellion dros dro Comisiwn y Gyfraith eu mabwysiadu, byddai rôl y Llywydd yn cael ei hestyn yn sylweddol iawn. Yn fy marn i, mae'n debyg y byddai llwyth gwaith y Llywydd yn dyblu.

4. Effaith y coronafeirws

Mae Tribiwnlysoedd Cymru wedi dygymod â chyfnod o darfu ar eu harferion gweithio arferol ar raddfa nas gwelwyd o'r blaen. I bob pwrpas, roedd y cyfyngiadau symud a osodwyd gan Lywodraeth Cymru ar 23 Mawrth 2020 yn golygu na ellid cynnal gwrandawiadau traddodiadol lle byddai aelodau'r tribiwnlys a'r partiön yn dod ynghyd mewn un ystafell. Rhwng 23 Mawrth 2020 a 30 Ebrill 2021, ni chynhaliwyd yr un gwrandawiad o'r fath; yn lle hynny, mae gwaith y tribiwnlysoedd wedi'i wneud drwy gyfeirio at dystiolaeth ysgrifenedig a chyflwyniadau ysgrifenedig yn unig neu drwy gynnal gwrandawiadau "o bell".

Lleihaodd nifer yr achosion a ystyriwyd gan TTA Cymru yn ystod 2020/21 yn sylweddol, fel y gwelir yn glir yn Nhabl 1 uchod. Ni ellir rhoi esboniad pendant am y lleihad hwn yn y llwyth gwaith, ond mae'n rhesymol awgrymu bod y pandemig wedi bod yn factor mawr yn hyn o beth. Bu modd cynnal gwrandawiadau rhagarweiniol a gwrandawiadau cymeradwyo dros y ffôn ac, yn fwy diweddar, drwy fideo-gynadledda. Fodd bynnag, bu'n anodd trefnu gwrandawiadau o sylwedd lle bu angen ymweliadau safle hefyd. O blith y 13 o geisiadau a gafwyd gan TTA Cymru yn 2020/21, roedd pump yn ymwneud ag olyniaeth tenantiaeth yn dilyn marwolaeth, un yn ymwneud ag olyniaeth tenantiaeth yn dilyn ymddeoliad, pump yn ymwneud â Hysbysiadau Ymadael a dau yn ymwneud ag achosion draenio tir. Cynhaliwyd diwrnod hyfforddi TTA Cymru drwy fideo-gynadledda.

Bu tarfu hefyd ar waith TEP Cymru yn ystod wythnosau cyntaf y cyfyngiadau symud ym mis Mawrth 2020. Mae gan ymweliadau safle ran i'w chwarae mewn rhai o'r penderfyniadau a wneir gan y Tribiwnlys hwn, ac mewn llawer o'r achosion lle roedd ymweliadau safle yn angenrheidiol, roedd hi'n anodd iawn, os nad yn amhosibl, cadw pellter cymdeithasol. Fodd bynnag, ymatebodd TEP Cymru yn gyflym iawn drwy gynnal ei wrandawiadau o bell. Cynhaliodd ei wrandawiad cyntaf drwy fideo-gynadledda ym mis Mai 2020, ac mae wedi datblygu ei allu i gynnal pob math o achosion yn y ffordd honno drwy gydol y flwyddyn. Cyhoeddodd y Llywydd a minnau Gyfarwyddyd Ymarfer ar y cyd ym mis Mehefin 2020, a fyddai'n hwyluso'r defnydd o wrandawiadau o bell; roedd hyn yn angenrheidiol am fod y tribiwnlys hwn yn gweithredu o dan dair set o reolau gweithdrefnol ac roedd angen nodi'n

glir bod pob set o reolau gweithdrefnol yn caniatáu iddo ddefnyddio gwrandawiadau o bell. Mae TEP Cymru wedi addasu ei weithdrefn yn llwyddiannus iawn i hwyluso gwrandawiadau o bell – yn bennaf drwy fabwysiadu dull rheoli achosion trwyadl gyda'r bwriad o leihau'r materion y mae angen penderfynu arnynt mor gynnar â phosibl yn yr achosion.

Mae llwyth gwaith TEP Cymru wedi parhau'n gyson i bob pwrpas rhwng 2019/20 a 2020/21. Dylid llongyfarch pob un o'i aelodau, ei staff cymorth a'i ddefnyddwyr am ymdopi â llwyth gwaith o'r fath ar adeg mor heriol. Hefyd, mae'n werth nodi bod TEP Cymru wedi llwyddo i drefnu dwy gynhadledd hyfforddi ar-lein ar gyfer ei aelodau (ym mis Rhagfyr 2020 a mis Mawrth 2021).

Nifer bach o achosion y mae PDC yn ymdrin â nhw yn draddodiadol. Fel mae'n digwydd, gwnaeth ymdrin ag un achos yn fwy yn ystod 2020/21 na'r flwyddyn flaenorol. Llwyddwyd i leihau'r tarfu ar y tribiwnlys hwn yn sylweddol am fod rheolau llywodraethu'r tribiwnlys yn caniatáu i rai penderfyniadau gael eu gwneud ar ôl ystyried tystiolaeth ysgrifenedig a chyflwyniadau ysgrifenedig, ac rwyf ar ddeall gan Lywydd PDC mai ar sail deunydd ysgrifenedig yr ymdriniwyd â'r pedwar achos y penderfynodd PDC arnynt. Nid yw hynny'n golygu nad oedd PDC mewn sefyllfa i gynnal gwrandawiadau o bell. Cafodd yr aelodau hyfforddiant priodol yn fuan ar ôl i'r cyfyngiadau symud gael eu cyflwyno ym mis Mawrth 2020 a byddai gwrandawiadau o bell wedi'u cynnal drwy gydol y flwyddyn pe bai'r partion wedi gofyn am hynny.

Lleihaodd llwyth achosion TyG i raddau yn ystod 2020/21.

Er ei bod yn anodd cynnig rheswm dros hynny, mae'n annhebygol ei fod oherwydd effeithiau'r pandemig.

Dros y blynyddoedd ers iddo ddod i fodolaeth, mae niferoedd achosion y tribiwnlys hwn wedi amrywio'n sylweddol ac mae'n debygol y byddant yn parhau i wneud hynny.

Mae'r rheolau sy'n llywodraethu TyG yn caniatáu gwrandawiadau o bell ar sail deunydd ysgrifenedig. O blith y saith apêl a ystyriwyd yn 2020/21, cafodd tair eu gwrthod, caniatawyd dwy, ac ni chafodd dwy eu datrys y flwyddyn honno. Penderfynwyd ar bob un o'r apeliadau drwy gyfeirio at gyflwyniadau ysgrifenedig.

Mae TAAA Cymru yn ymdrin ag achosion sy'n canolbwyntio'n bennaf ar anghenion addysgol plant sy'n agored i niwed. Pan ddaeth gwrandawiadau wyneb yn wyneb traddodiadol i ben, dechreuodd ymchwilio i'r ffyrdd gorau o ymdrin ag achosion o bell. Cafodd ei aelodau hyfforddiant priodol a gwnaethant gynnal gwrandawiadau o bell yn frwdfrydig. Mae'r Llywydd wedi nodi'n gyson fod gwrandawiadau drwy fideo-gynadledda wedi bod yn llwyddiannus iawn. Un thema gyson a nodwyd yw bod yn llawer gwell gan rieni plant ag anghenion addysgol wrandawiadau o bell am eu bod, yn gyffredinol, yn gallu cymryd rhan o'u cartrefi eu hunain ac, o ganlyniad, yn gallu ymlacio a chyfrannu'n well. Dylid llongyfarch pob un o aelodau'r tribiwnlys a'r staff sy'n eu cefnogi am eu hyblygrwydd a'u hymrwymiad i ddatblygu dulliau gweithio amgen.

Mae Tabl 1 yn dangos y bu lleihad sylweddol yn nifer yr achosion yr ymdriniwyd â nhw yn 2020/21 o gymharu â 2019/20, er bod nifer yr achosion yr ymdriniwyd â nhw yn 2020/21 yn agosach o lawer at y niferoedd yr ymdriniwyd â nhw yn 2017/18 a 2018/19 (er eu bod yn llai na'r naill flwyddyn a'r llall). Nid oes gennyf y sail dystiolaeth i benderfynu a yw'r pandemig wedi achosi neu gyfrannu at y lleihad yn niferoedd yr achosion yn 2020/21, ond yn fy marn i, gellir cyfiawnhau rhywfaint o ymchwil i'r mater hwn o ystyried yr angen clir i sicrhau na chaiff addysg plant sy'n agored i niwed ei rhoi yn y fantol. Byddaf yn gofyn i Lywydd TAAA Cymru a Phennaeth Uned Tribiwnlysoedd Cymru drefnu'r gwaith angenrheidiol.

TAIM Cymru sydd â'r nifer mwyaf o achosion o bell ffordd o blith Tribiwnlysoedd Cymru. Mae'r rhan fwyaf o'r achosion a gyflwynwyd gerbron y tribiwnlys lle mae angen cynnal gwrandawriad wedi cael eu cynnal mewn ysbyty yn draddodiadol. Ers i'r cyfyngiadau symud gael eu cyflwyno ym mis Mawrth 2020, ni fu modd cynnal gwrandawiadau wyneb yn wyneb mewn ysbytai, ac mae hyn wedi golygu bod y Tribiwnlys wedi gorfod addasu i gynnal gwrandawiadau o bell. Yn ystod y flwyddyn, cafodd pob achos lle roedd angen gwrandawriad ei gynnal dros y ffôn. Yn ystod dyddiau cynnar lledaeniad y coronafeirws ac, yn arbennig, ychydig cyn i'r cyfyngiadau symud gael eu cyflwyno, roedd pryder gwirioneddol na fyddai TAIM Cymru yn gallu ymdopi â llwyth achosion o bron 2000 y flwyddyn. O ganlyniad, roedd angen gwneud penderfyniadau brys ynghylch a oedd angen diwygio'r rheolau gweithdrefnol a oedd yn llywodraethu TAIM Cymru.

Er bod TAIM Cymru yn un o Dribiwnlysoedd Cymru o dan Ddeddf Cymru 2017, cafodd ei greu sawl blwyddyn yn ôl gan ddeddfwriaeth a ddeddfwyd gan Senedd y DU. Dros y blynyddoedd, mae'r rheolau gweithdrefnol sy'n gymwys yn Lloegr sy'n llywodraethu'r corff sy'n cyfateb i TAIM Cymru wedi ymwahanu o'r rheolau sy'n llywodraethu TAIM Cymru.

Yn gryno, mae'r rheolau yn Lloegr wedi cynnig llawer mwy o hyblygrwydd yn y broses o wneud penderfyniadau. Felly, er enghraifft, am rai blynyddoedd yn Lloegr, bu modd sefydlu tribiwnlys gydag un neu ddau aelod (yn hytrach na thri) er mwyn gwneud penderfyniadau mewn mathau penodol o achosion, ond ni fu modd gwneud hynny yng Nghymru.

At hynny, mae'r tribiwnlys yn Lloegr wedi gallu penderfynu ar achosion drwy gyfeirio at ddeunydd ysgrifenedig yn unig os bodlonir rhai meini prawf, ond nid felly y bu yng Nghymru. Pan ddaeth yn hysbys bod Senedd y DU yn bwriadu deddfu Deddf y Coronafeirws 2020, gwnaed ymdrechion taer i sicrhau bod y ddeddfwriaeth yn cynnwys darpariaethau sy'n benodol i TAIM Cymru er mwyn sicrhau y gallai weithio mor hyblyg â'i gorff cyfatebol yn Lloegr.

Yn ddi-os o ganlyniad i lawer iawn o waith caled ar ran nifer o bobl ac, at hynny, drwy waith cydweithredol rhwng gweision sifil yng Nghymru a Lloegr, cafodd darpariaethau addas sy'n benodol i TAIM Cymru eu drafftio a'u hymgorffori yn y Ddeddf.

O ganlyniad, gallai TAIM Cymru weithio yr un mor hyblyg â'i gorff cyfatebol yn Lloegr cyhyd ag yr ystyriwyd bod hyn yn briodol gan ddeddfwyr.

Roeddwn yn llwyr o blaid y newidiadau i'r rheolau yng Nghymru (fel yr oedd Llywydd TAIM Cymru), a gyda chymeradwyaeth Prif Weinidog Cymru, llwyddais i a Llywydd TAIM Cymru i gyhoeddi Cyfarwyddyd Ymarfer ar y cyd yn ymwneud â gwaith TAIM Cymru, er mwyn ategu'r newidiadau i'r rheolau yng Nghymru.

Fodd bynnag, wrth i amser fynd rhagddo, bu'r Cyfarwyddyd Ymarfer a'r newidiadau i'r rheolau yn destun beirniadaeth gan rai o'r cyfreithwyr sy'n ymarfer ym maes iechyd meddwl. At hynny, bu'r newidiadau i'r rheolau yn destun beirniadaeth gan Bwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau'r Senedd yn ei adroddiad "Amlygu'r materion: anghydraddoldeb a'r pandemig". Roedd pryderon bod y diogelwch a roddwyd i gleifion gan benderfyniadau a wnaed gan dri aelod (yn hytrach na nifer llai) ac yn dilyn gwrandawiadau llafar yn crebachu.

Deallaf y rhesymau dros y pryderon hyn. Serch hynny, yn ystod dyddiau cynnar y pandemig a phan oedd y rheolau o ran cadw pellter cymdeithasol ar eu llymaf wrth i nifer yr achosion o'r coronafeirws gyrraedd ei anterth, roedd risg wirioneddol y byddai cynnull tri aelod ar gyfer pob gwrandawriad (er ei fod yn cael ei gynnal o bell) yn amhosibl oherwydd diffyg niferoedd digonol o aelodau a oedd ar gael, yn barod ac yn gallu gweithio drwy gydol y pandemig.

Holl bwrpas y newidiadau i'r rheolau oedd atal sefyllfa lle na fyddai rhai achosion yn cael eu clywed o gwbl, fel y gallai fod wedi bod yn wir pe bai aelodau o TAIM Cymru eu hunain wedi mynd yn sâl gyda'r coronafeirws neu anhwylderau eraill. Mae nifer sylweddol o aelodau mwyaf profiadol TAIM Cymru dros 60 oed, a chyn iddynt gael brechiad, roeddent yn wynebu risg o salwch difrifol pe baent yn dal y coronafeirws.

Fel mae'n digwydd, ni fu'n rhaid lleihau nifer yr aelodau sy'n gwrandao achos o'r nifer llawn o dri. At hynny, ni fu'n rhaid penderfynu ar achos drwy gyfeirio at ddeunydd ysgrifenedig yn unig. Mae'r Tribiwnlys wedi cwblhau rhaglen lawn o wrandawiadau ym mhob categori o achosion gyda phanel llawn a heb oedi nac ôl-groniadau gormodol o achosion. Mae'r ffaith bod hyn wedi bod yn bosibl yn glod mawr i aelodau TAIM Cymru a'r staff sydd wedi darparu'r cymorth difflino hwn.

Pan ddaeth y Cyfarwyddyd Ymarfer, a gafodd ei estyn am gyfnod o chwe mis o fis Hydref 2020, i ben, penderfynodd Llywydd TAIM Cymru na fyddai'n cael ei estyn ymhellach, a hynny am fod niferoedd y bobl a oedd yn dioddef o'r coronafeirws yn lleihau ac, fel yr wyf eisoes wedi nodi, oherwydd ymrwymiad aelodau'r Tribiwnlys a'r staff cymorth. Ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn, nid wyf yn disgwyl y caiff y Cyfarwyddyd Ymarfer ei adfer. Serch hynny, dylid nodi nad yw'r darpariaethau yn Neddf y Coronafeirws 2020 y cyfeirir atynt uchod wedi'u diddymu ac, felly, gellid eu galw i rym pe bai'r angen yn codi.

Fel y mae Tabl 1 yn ei ddangos, mae'r Tribiwnlys wedi cael llawer iawn o achosion yn ystod y flwyddyn (er bod y niferoedd yn llai o gymharu â blynyddoedd blaenorol). Mae TAIM Cymru wedi ceisio deall pam y mae nifer yr achosion a gafwyd yn 2020/21 wedi lleihau tua 8%.

Mae'r lleihad mewn niferoedd i'w briodoli'n bennaf i'r lleihad yn nifer y ceisiadau a wnaed gan gleifion yn y gymuned neu mewn perthynas â nhw.

O ystyried y cyfyngiadau o ran cadw pellter cymdeithasol a oedd ar waith am y rhan helaeth o'r flwyddyn, mae'n debyg bod cysylltiad uniongyrchol rhwng y nifer llai o "achosion cymunedol" a'r pandemig. Nid wyf wedi gweld unrhyw dystiolaeth sy'n awgrymu mai'r ffaith bod gwrandawiadau, drwy reidrwydd, wedi'u cynnal o bell yw'r prif beth sydd wedi achosi neu gyfrannu at y lleihad yn nifer yr achosion.

Nid yw hynny'n golygu nad oedd unrhyw anesmwythyd ynghylch gwrandawiadau o bell. Fel yr wyf wedi esbonio uchod, mae TAIM Cymru wedi cynnal gwrandawiadau dros y ffôn drwy'r flwyddyn.

Bu rhywfaint o bwysau erioed gan rai cleifion a'u cyfreithwyr i gynnal gwrandawiadau drwy fideo-gynadledda. Mae Llywydd TAIM Cymru a'i thîm o ddirprwyon wedi bod yn ystyried y posibilrwydd hwn ers sawl mis, ac rwyf ar ddeall y bydd y gwaith o dreialu gwrandawiadau drwy fideo-gynadledda yn dechrau yn fuan, os na fydd eisoes wedi dechrau erbyn dyddiad cyhoeddi'r adroddiad hwn.

Fodd bynnag, ni ddylid tanamcangyfrif anawsterau logistaidd cynnal gwrandawiadau drwy fideo-gynadledda. Nid oes gan bob ysbyty lle caiff cleifion eu cadw yr adnoddau i gynnal gwrandawiadau o'r fath. Ni fyddai pob claf yn croesawu gwrandawiadau drwy fideo-gynadledda. Mae angen sicrhau, cyn belled ag y bo'n rhesymol ac yn gymesur, y caiff cleifion eu trin yn deg o ran y ffordd caiff gwrandawiadau eu cynnal.

Yn ddi-os, pan fydd rhai gwrandawiadau wedi'u cynnal drwy fideo-gynadledda, bydd TAIM Cymru yn cynnal asesiad manwl o'r amgylchiadau lle gellir cynnal mathau gwahanol o wrandawiadau o bell. Byddaf yn cefnogi TAIM Cymru yn llwyr i ddod i'r casgliadau priodol.

Nid wyf yn honni bod yr heriau a gyflwynwyd gan y pandemig wedi'u goresgyn heb darfu ym mhob achos. Rwy'n ddigon parod i dderbyn na fydd rhai achosion wedi mynd rhagddynt mor ddiraffferth ag y byddent pe bai gwrandawiadau wyneb yn wyneb traddodiadol wedi bod ar gael.

Serch hynny, gallaf ddweud yn weddol hyderus fod yr hyblygrwydd y mae'r holl driwlynlysoedd wedi ei ddangos wrth addasu eu ffyrdd o weithio yn ystod y cyfnod anodd hwn wedi bod yn hanfodol i sicrhau bod y triwlynlysoedd wedi gweithredu'n effeithlon ac yn gyflym ac yn unol â'r nod cyffredinol o sicrhau cyfiawnder i bawb dan sylw.

5. Y blaenoriaethau ar gyfer 2021/22

Yn gyntaf oll, bydd angen asesu a gwerthuso sut y dylai'r triwlynlysoedd weithredu o'r adeg pan ddaw'r pandemig i ben. Mae gennyf ddyletswydd statudol o dan Ddeddf Cymru 2017 i ddyfeisio dulliau arloesol o ddatrys anghydfodau a gyflwynir gerbron y triwlynlysoedd ac, yn ddi-os, mae'r pandemig wedi gorfodi arweinwyr barnwrol y triwlynlysoedd a minnau i ystyried ffyrdd o weithio na allai'r rhan fwyaf o ddefnyddwyr triwlynlysoedd fod wedi eu dychmygu cyn mis Mawrth 2020.

Mater hollbwysig y bydd angen ei ystyried yn fanwl yw i ba raddau y bydd gwrandawiadau o bell yn parhau pan fydd modd cynnal gwrandawiadau wyneb yn wyneb traddodiadol unwaith eto. Nid oes amheuaeth bod gwrandawiadau o bell yn debygol o fod yn llai costus i'w cynnal. Nid oes amheuaeth chwaith bod rhai o ddefnyddwyr y triwlynlysoedd yn teimlo'n llawer mwy cyfforddus yn cymryd rhan o'u cartrefi eu hunain neu amgylchiadau cyfarwydd eraill nag y maent mewn lleoliad mwy ffurfiol.

Fodd bynnag, nod cyffredinol pob triwlynlys yw sicrhau cyfiawnder ac nid oes amheuaeth, yn fy marn i, bod gwrandawiadau wyneb yn wyneb traddodiadol yn fodel gwell ar gyfer sicrhau cyfiawnder lle mae materion ffeithiol dadleuol a hollbwysig dan sylw y mae angen tystiolaeth lafar gan dystion sydd wedi tyngu llw i'w datrys. Mae'n bosibl hefyd y bydd amgylchiadau sy'n benodol i driwlynlysoedd unigol lle mae gwrandawiadau wyneb yn wyneb yn angenrheidiol neu, o leiaf, yn ddymunol iawn.

Dros y misoedd nesaf, bydd yr arweinwyr barnwrol a minnau yn cynnal asesiad manwl o'r rheolau gweithdrefnol cyfredol sy'n llywodraethu pob triwlynlys a'r hyn y dylid ei wneud i ddatblygu meini prawf ar gyfer penderfynu a ddylid cynnal gwrandawiadau o bell neu wyneb yn wyneb. Bydd ymchwil fanwl sy'n dod i'r amlwg ar y defnydd o wrandawiadau o bell yn ystod y pandemig yn ddefnyddiol iawn yn hyn o beth. Yn union fel yr oeddwn yn cwblhau'r adroddiad hwn, cyhoeddodd y Sefydliad Addysg Gyfreithiol ganlyniadau ei ymchwil i wrandawiadau o bell yn ystod misoedd cynnar y pandemig. Ni allwn wneud cyfiawnder ag adroddiad hir, manwl a llawn gwybodaeth drwy geisio ei grynhoi mewn adroddiad blynyddol. Fodd bynnag, bydd yr ymchwil hon, ac adroddiadau tebyg eraill, yn gerrig sylfaen ar gyfer gwaith triwlynlysoedd mewn blynyddoedd i ddod.

Mae gennyf dair blaenoriaeth bwysig arall. Yn gyntaf, ymateb yn briodol i'r argymhellion terfynol ar gyfer Triwlynlysoedd Cymru sy'n debygol o gael eu cyhoeddi gan Gomisiwn y Gyfraith yn yr hydref, yn enwedig y rhai sy'n ymwneud â swydd Llywydd Triwlynlysoedd Cymru a statws Uned Triwlynlysoedd Cymru. Yn ail, rhoi cymorth, lle bo angen, mewn perthynas â'r broses o bontio o TAAA Cymru i'r "Triwlynlys Addysg", a fydd yn digwydd yn nes ymlaen eleni yn rhinwedd deddfwriaeth a wnaed yng Nghymru, sef Deddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Triwlynlys Addysg (Cymru) 2018. Yn drydydd, lle bo angen, helpu i lunio'r meini prawf ar gyfer penodi aelodau cyfreithiol cyflogedig i TAIM Cymru.

Mae swydd Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru wedi bod yn fwy heriol nag a ragwelais pan ymgymerais â'r swydd yn ystod hydref 2017. Credaf y byddai hynny wedi bod yn wir hyd yn oed heb y pandemig. Fodd bynnag, mae wedi bod yn ffrainc yn rhan o gamau cynnar prosiect i ddatblygu Tribiwnlysoedd Cymru yn gyrrff datrys anghydfodau sy'n wirioneddol addas at y diben yn ystod ail ddegawd yr unfed ganrif ar hugain.

Syr Wyn Williams
Llywydd Tribiwnlysoedd Cymru